

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

Դավիթ Գյուրջիյան

Բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

Վ. Բրյուսովի անվան պետական համալսարան

ORCID ID: 0009-0003-8651-7229

gyurjidav@mail.ru

DOI: 10.54503/1829-0116-2025.1-163

ԱՆԹԱՐԳՄԱՆԵԼԻ ԵՎ ՉԹԱՐԳՄԱՆՎԱԾ ՀԱՅԵՐԵՆ ԲԱՌԵՐ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊՈԵԶԻԱՆ» ԱՆԹՈԼՈԳԻԱՅՈՒՄ*

Բանալի բառեր – հայաբանություն, Վ. Բրյուսով, հայկական իրականություն, հայերեն անթարգմանելի բառեր, հայերեն չթարգմանված բառ

Մոսկվայի հայկական կոմիտեի նախաձեռնությամբ 1916 թ. հրատարակված «Հայաստանի պոեզիան» ռուսերեն անթոլոգիան («Поэзия Армении») կազմել, զգալի չափով թարգմանել ու խմբագրել է ռուս բանաստեղծ, երկերի մտավորական Վ. Բրյուսովը: Այն գրական-մշակութային ակնառու իրողություն էր և հայության կյանքի ծանր շրջանում հսկայական դեր է խաղացել հայկական պոեզիան ռուսալեզու ընթերցողին ներկայացնելու գործում:

Հոդվածում քննվում են անթոլոգիայում հանդիպող անթարգմանելի կամ չթարգմանված հայերեն բառերը՝ հայաբանությունները, որոնք կարևոր դեր ունեն ռուսերեն տեքստին հայկական ազգային գունդերանգ հաղորդելու առումով: Հայաբանություններ կան ոչ միայն ժողովրդական երգերի և դյուցազներգության, այլև նոր շրջանի բանաստեղծների ստեղծագործությունների թարգմանություններում: Դրանք հիմնականում բառեր են, հասարակ և հատուկ անուններ (**крунк** / կոունկ, **пидернак** / ծիծեռնակ, **гамаспюр** / համասփյուր, **Айастан** / Հայաստան (Армения), **Грох** < գրող), նաև ձայնարկություն (**вум** / վո~ւշ), կապակցություն (**пранги атлас** / փռանգի ատլաս), հայերեն արտահայտության պատճենում (**матах тебе** / մատադ քեզ): Բառային հայաբանություններում կան հայկական մշակույթի ինքնատիպ դրսևորումների անվանումներ (**шаракан** / շարական, **ердик** / երդիկ):

Թարգմանության ընթացքում, երբ ծագել է այս կամ այն միավորը (բառ, արտահայտություն) թարգմանել-չթարգմանելու խնդիրը, Վ. Բրյուսովը, Ալ. Բլոկը, Վ. Իվանովը, Յու. Վեսելովսկին և ուրիշներ հաճախ համանման մոտեցումներ են դրսևորել հայերենի միևնույն իրողությունների նկատմամբ: Հայաբանությունները որոշակի գաղափար կարող են տալ թարգմանիչների և ժողովածուի խմբագրի ստեղծագործական աշխատանքի, բառընտրության սկզբունքների և ճաշակի, ստեղծագործական աշխատանքի մասին առհասարակ:

* Հոդվածն ընդունվել է տպագրության 03.02.2025 թ.:

Ուղարկվել է գրախոսության 20.06.2025 թ.:

Davit Gyurjinyan
PhD in Philology, Associate professor
Brusov State University
ORCID ID: 0009-0003-8651-7229
gyurjidav@mail.ru

UNTRANSLATABLE AND UNTRANSLATED ARMENIAN WORDS IN THE ANTHOLOGY “POETRY OF ARMENIA”

Keywords: armenisms, Valery Brusov, Armenian realia, Armenian untranslatable words, Armenian untranslated words, local coloring.

The anthology “Poetry of Armenia” («Поэзия Армении») was published in 1916 on the initiative of the Moscow Armenian Committee and was compiled, extensively translated and edited by the Russian poet, prominent intellectual V. Brusov. It was an outstanding literary and cultural occasion and played a huge role in presenting Armenian poetry to the Russian-speaking reader during a difficult period in the life of the Armenian people.

The article examines untranslatable or untranslated Armenian words found in the anthology – armenisms, which play an important role in imparting Armenian national coloring to the Russian text. Armenisms are found not only in translations of folk songs and epics, but also in the works of poets of the new period. They are mainly single words, common and proper names (крунк/կրուկ (krunk), цитернак/ծիծերնակ (tsitsernak), гамаспюр/համասփյուռ (hamaspyur), Айастан/Հայաստան (Hayastan), грох/գրող (grox)), as well as interjections (вуш/վուշ (vu~sh), collocations (пранги атлас/փռանգի առլաս (prangi atlas)), and calques from Armenian phrases (матах кез /մատաղ զեզ (matagh qez). In word-armenisms there are unique designations of Armenian culture (шаракан/շարական (sharakan), ердик/երդիկ (erdik).

During translation, when the problem of translating/not translating a particular unit (word or collocation) emerged, V. Brusov, A. Blok, V. Ivanov, Yu. Veselovsky and others often demonstrated similar approaches to the same Armenian realia. Armenisms can convey a certain perspective on the creative work of the translators and editors of the anthology, their taste and principles of word selection, and the creative workshop in general.

Давид Гюрджинян
Кандидат филологических наук, доцент
Государственный университет им. В. Я. Брюсова
ORCID ID: 0009-0003-8651-7229
gyurjidav@mail.ru

НЕПЕРЕВОДИМЫЕ И НЕПЕРЕВЕДЕННЫЕ АРМЯНСКИЕ СЛОВА В АНТОЛОГИИ «ПОЭЗИЯ АРМЕНИИ»

Ключевые слова: арменизм, В. Брюсов, армянские реалии, непереводимые слова, непереводенные слова, местный колорит.

Антология «Поэзия Армении», изданная Московским армянским комитетом в 1916 году, в значительной степени была составлена и переведена русским поэтом, видным деятелем эпохи В. Брюсовым. Издание антологии стало знаменательным событием культурно-литературной жизни и в сложный для всего армянства исторический период внесло огромный вклад в знакомство русскоязычного читателя с армянской поэзией.

В статье рассматриваются наличествующие в антологии непереводимые или непереведенные армянские слова – арменизмы, играющие важную роль в процессе снабжения русского текста армянским национальным колоритом. Арменизмы присутствуют не только в переводах армянского эпоса и народных песен, но и в переводах новой армянской поэзии. Это в основном простые и собственные имена (крунк / կրուկ, цицернак / ծիծենակ, гамаспюр / համասփյուռ, Айастан / Հայաստան, грох / գրոդ, а также междометия (вуш / վո՛ւշ, словосочетания (пранги атлас / փռանգի ատլաս), калькирование армянских выражений (матах тебе / մատաք քեզ). В лексических арменизмах наличествуют также названия армянских культурных реалий (шаракан / շարական, ердик / երդիկ). В процессе перевода, когда возникала проблема переводимости-непереводимости той или иной языковой единицы, В. Брюсов, Ал. Блок, В. Иванов, Ю. Веселовский и другие переводчики антологии придерживались единообразных подходов к наименованиям одних и тех же армянских реалий. Арменизмы в антологии «Поэзия Армении» могут помочь составить представление о творческой работе ее составителя и переводчиков, принципах лексического отбора и творческом процессе в целом.

Ներածություն

Վ. Բրյուսովի կազմած ու խմբագրած և 1916 թ. Մոսկվայի հայկական կոմիտեի հրատարակած «Հայաստանի պոեզիան» («Поэзия Армении» с древнейших времен до наших дней, в переводах русских поэтов, редакция, вступительный очерк и примечания Валерия Брюсова) անթուլոզիան քննվել է տարբեր տեսանկյուններից. XX դարի 60-ական թվականներից սկսած՝ հսկայական հետազոտական աշխատանք է կատարված: Թվում է, թե ամեն ինչ ուսումնասիրված է, այլևս ասելիք չկա: Սակայն այդպես չէ. մի հարց կա, որն առ այսօր ուսումնասիրության նյութ չի դարձել: Խնդիրը հայկական չափանշանի բրյուսովյան ծաղկաքաղի մեջ գործածված հայաբանություններն են կամ որպես հայաբանություն ընկալվող միավորները:

Նախ պարզենք, թե որ միավորներն են համարվում հայաբանություն: Հայաբանություն ասելով՝ հասկանում ենք այլ լեզուներում գործածված հայերեն այն բառը (հազվադեպ՝ նաև արտահայտությունը), որն արտահայտում է հայկական իրականությանը, պատմությանը, մշակույթին, կենցաղին բնորոշ անթարգմանելի որևէ հասկացություն, ինչպես **լավաշ, թոնիր, մածուն, խաչքար, գուսան, Մատենադարան** և այլն (Խլդաթյան, 2000: 90-91, Գյուրջինյան, Հեքեքյան, 2010: 154): Հայաբանությունները, այսպիսով, հայկական իրականություններն են: Հավելենք, որ հայաբանություն են

ոչ միայն անթարգմանելի, այլև հատուկ նպատակադրումով չթարգմանված լեզվական միավորները:

Հայաբանություններն առհասարակ քիչ են ուսումնասիրվել, հատկապես ուշադրություն է դարձվել ռուսերեն տեքստում հանդիպող հայերեն միավորներին (Гюрджинян, 2024: 13–38):

Մեր խնդիրն է պարզել, թե ինչպես են աշխատել ռուս բանաստեղծ թարգմանիչները և անթուղիայի խմբագիրը, ինչպիսի վերաբերմունք են ցուցաբերել հայերեն բառերի և արտահայտությունների նկատմամբ, երբ կանգնած են եղել թարգմանել-չթարգմանելու խնդրի առջև, լեզվական որ միավորներն են չթարգմանված ներմուծվել թարգմանվածք և ինչու:

Հայաբանությունները բաժանել ենք երկու ենթախմբի՝ բուն և անուղղակի: Բուն հայաբանությունները ծագումով բնիկ հայերեն բառեր են, հնդեվրոպական նախալեզվից հայերենին անցած միավորներ, իսկ անուղղակի հայաբանությունները ծագումով հայերեն չեն, բայց վաղուց ի վեր մերվել են հայերենի բառապաշարին, ընկալվում են իբրև հայերեն: Ռուս ընթերցողի համար դրանք հայերեն բառային միավորներ են, անկախ ստուգաբանությունից:

ՇԱՐԱԿԱՆ: Հովհ. Թումանյանի «Անուշ» պոեմի հինգերորդ երգում՝ Սարոյի դիակը թաղելու դրվագում, այսպիսի տողեր կան.

Ծեր Դև-բեդն էլ ահեղ ձենով

Երգեց վրսեմ **շարական**: (Թումանյան, 1989: 165)

Բավական ազատ թարգմանության մեջ բանաստեղծ-տեսաբան, գրաքննադատ Վ. Իվանովը պահպանել է հայերեն **շարական** բառը (ի-հարկե, **վսեմ** բառին համարժեք մակդիր չգտնելով, մասամբ նաև բնագրի տողերի դասավորությունը փոխելով).

Под громозвучный **шаракан**,

Рыдающий стихийной силой,

Друзья насыпали курган

Над безымянною могилой. («Поэзия Армении», 355)

Տողատակում բացատրվում է՝ **шаракан** – церковное песнопение: Շարականը հայ հոգևոր երաժշտության յուրահատուկ դրսևորումներից է. **շարական** բառը հայերեն կազմություն է (**շար(ք)** արմատ և **-ական** ածանց), վկայված է XII դարից, բայց կարող է ավելի հին լինել՝ X դարից (Աճառյան, 1977: 501–502): Շարականը հայ մշակույթի ինքնատիպ դրսևորումներից է, բառը՝ անթարգմանելի:

ԵՐԴԻԿ: «Սասունցի Դավիթ» դրուցազներգության թարգմանիչ Վ. Բրյուսովը թարգմանության մեջ (народная эпопея «Давид Сасунский») պահպանել է հայերեն **երդիկ** բառը՝ այն սոսկ տառադարձելով:

Я не видел нигде коня Джалали,
Мысрамэлика страшась, его в стойле держал,
Мысрамэлика страшась, я заделал дверь,
Через **ердик** ему мы корм даем. («Поэзия Армении», էջ 143)

Ես քո հոր ձին փակեր էի մեծ գոմ,
Դուռն էլ շարե. **հերթիկե՛ն** խոտ ու ջուր կտայի,
Մըսրա Մելքի ահուց չե՛մ իշխենա,
Որ դուր բանամ, ձին հանեմ դուրս: («Սասունցի Դավիթ», 1961: 226)

Տողատակի ծանոթագրության մեջ բացատրվում է, թե ի՛նչ է երդիկը. «ердик – верхнее окно (на плоской крыше)»: Այսպես որոշակի գաղափար է տրվում հայկական ժողովրդական տան կառուցվածքի մի բաղկացուցիչի մասին. երդիկը հին տների առաստաղի՝ կտուրի մեջ թողած բացվածքն է, որ ծառայել է ոչ միայն որպես լուսամուտ, այլև օդահան և ծխնելույզ: **Երդիկ**-ը հնդեվրոպական ծագում ունեցող՝ բնիկ հայերեն բառ է (արմատը՝ **երդ** / **հերդ**), ունի բարբառային տարբերակներ (Աղայան, 1974: 63–65):

Թարգմանիչը հրաժարվել է ռուսերեն հնացած և գավառական այնպիսի բառերից, ինչպիսիք են дымоволок-ը, дымник-ը և այլն, որոնք լիարժեք չէին արտահայտի այն իմաստը, որն ունի հայերեն **երդիկ**-ը: Ընդունված մոտեցում է, որ իրականությունը սովորաբար չի թարգմանվում թարգմանող լեզվի իրականությամբ հենց տեղական կոլորիտի պահպանման նպատակով (Влахов, Флорин, 2006: 214): Հայերեն բառի միջոցով Վ. Բրյուսովը խոսքին հաղորդել է հայկական կոլորիտի յուրօրինակ մի երանգ:

ՀԱՍՏԱՍՓՅՈՒՌ: Հարսանեկան ժողովրդական երգում գործածվել է **համասփյուռ** բուսանունը: Վ. Բրյուսովը թարգմանության մեջ պահպանել է հայերեն բառը (կազմված է **համ**- նախածանցից, **ս** հոդակապից և **սփյուռ** արմատից. համանուն է **համասփյուռ** «ամեն տեղ սփռված՝ տարածված, սփռվող՝ տարածվող» և «ամեն տեղ սփռելով՝ տարածելով» ածական / մակբային)՝ տառադարձելով **гамаспор** ձևով:

Царю что дам я, с ним что схоже,
С его зеленым солнцем схоже?
Не **гамаспор** ли, что не вянет,

Не вянет, с этим солнцем схоже. («Поэзия Армении», 108)

Տողատակի բացատրության մեջ ասվում է, որ համասփյուռը հեքիաթային ծաղիկ է (сказочный цветок):

Ղ. Ալիշանը համասփյուռը նույնացնում է համասպրամի հետ՝ հետևյալ ուշագրավ դիտարկմամբ. «Թէ և տարբեր բառերով բարդեալ բայց երկուքն ալ նշանակեն գնոյն զարմանալի և թերեւս Հայկական բուսոց մէջ ամենէն զարմանալին, որոյ ընծայուած պայծառութիւնն՝ կարծես թէ աչաց հետ միտքն այլ շլացընելով՝ չի թողուր ստոյգ ճանչնալ կերպարանքը կամ բնութիւնը. մանաւանդ ամենայն գեղեցիկ և անուշահոտ ծաղիկք եւս մեր լեզուով Համասպրամ կ'ըսուին միանգամայն» (Ալիշան, 1895: 354): Ալիշանը նշում է, որ ծաղիկը պատահում է Կարինում, Բասենում, Մեծ Խուրթ գյուղում և այլուր:

Ստ. Մալխասյանցի բացատրական բառարանում համասփյուռի մասին ասվում է, որ անորոշ մի ծաղիկ է, որ տասներկու ճյուղ է արձակում, և ամեն մի ճյուղը մի գույն ունի. կույր աչքերին լույս է տալիս, հոտը ուժ է տալիս (Մալխասեանց – 3, 1944: 28):

Ծաղկի մասին այս անորոշությունը և հիացական նկարագրությունը (ծաղկի մասին մատենագրական և բանաստեղծական տարբեր հիշատակումներ կան, որոնք ներկայացնում է Ալիշանը) «Հայաստանի պոեզիան» գրքի տողացիներ կազմողներին և ռուս թարգմանչին թույլ չի տվել ռուսերեն հստակ մի ծաղկանուն ընտրելու, ուստի Բրյուսովը նախընտրել է հայերեն **համասփյուռ**-ը, որը գուցե ավելի հեքիաթային, տարաշխարհիկ թվար ընթերցողին, քան, ասենք, ռուսական մի ծաղկանուն: Ի դեպ, **համասփյուռ** բառի փոխարեն հարսանեկան երգի տարբերակներում գործածվել են նաև **անթառամ** և **բալասան** բառերը:

ԿՐՈՒՆԿ: Միջնադարյան քնարերգության բաժնում հայերեն «Крунк» վերնագրով զետեղվել է հայկական ժողովրդական «Կռունկ» երգը: Թարգմանիչը կրկին Վ. Բրյուսովն է: Իհարկե, տողատակում բացատրվում է հայերեն բառը՝ крунк – журавль, ինչպես որ **ղարիբ**-ը՝ хариб – живущий на чужбине («Поэзия Армении», 231):

Կռունկ-ը բնիկ հայերեն բառ է, որ հայերենին է փոխանցվել հնդեվրոպական հիմք լեզվից (Աճառյան, 1973: 673), այնինչ **ղարիբ**-ը արևելյան փոխառություն է (արաբերենից) (Աճառյան, 1946: 136), նշանակում է «պանդուխտ, օտարական»: Բայց քանի որ երկուսն էլ՝ թե՛ **կռունկ**-ը և թե՛ **ղարիբ**-ը հայ լեզվամտածողության մեջ պանդխտության խորհրդանիշի արժեք ունեն, այդ պատճառով էլ չեն թարգմանվել:

ԾԻԾԵՆԱԿ: Գ. Դոդոխյանի «Ծիծեռնակ» հայտնի բանաստեղծության վերնագիրը Վ. Բրյուսովը չի թարգմանել, թեև կարող էր, այլ միայն տառադարձել է՝ «Цицернак»: Այդպես էլ տեքստում է, առաջին տան առաջին տողում, երկու անգամ.

Цицернак, цицернак,
Гость пернатых ватаг. («Поэзия Армении», 285)

Բառը կա նաև երկրորդ և վերջին տներում.

Чрезъ поля, чрезъ оврагъ
Мчись в родной Аштаракъ,
И под кровлей родной
Сзей гнездо, **цицернак!**

Улетай, **цицернак!**
За зигзагомъ зигзагъ,
Мчись, к армянской земле,
В мой родной Аштаракъ!

Տողատակում բացատրվում է՝ **цицернак** – ласточка:

Թարգմանիչն ինչո՞ւ չի թարգմանել **ծիծեռնակ** բառը: Դժվար չէ կռահել, որ **цицернак**-ի միջոցով նա ցանկացել է անհրաժեշտ միջավայր ստեղծել:

Սա Գ. Դոդոխյանի բանաստեղծության բրյուսովյան երկրորդ թարգմանությունն է: Առաջին փորձի վերնագիրն էր «Стриж», իսկ առաջին տողերն այսպիսին էին.

Милый стриж, милый стриж,
Ты куда же летишь? («Армянский вестник», 1916: 13)

Ռուսերեն **стриж**-ը հայերեն **цицернак**-ով փոխարինելը վկայում է, որ թարգմանիչ Բրյուսովն ստեղծագործական անդադար որոնումների մեջ էր: Այսօրինակ փաստերը բացահայտում են թարգմանչի ստեղծագործական աշխատանքի բնութագրական կողմերը: Բայց և պիտի ասենք, որ Յու. Վեսելովսկին 1917 թ. «Вестник Европы» հանդեսում այն կարծիքն է հայտնում, որ թարգմանություններում հարկավոր է խուսափել ոուս ընթերցողին անձանոթ հայկական տարրերից և հատկապես դժգոհում էր «Крунк»-ի և «Цицернак»-ի դեմ (Գրիգորյան, 1959: 135):

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ: Հովհ. Թումանյանի «Անուշ» պոեմի թարգմանիչ Վ. Իվանովը երկրորդ երգի սկիզբը թարգմանել է այսպես.

Համբարձում եկավ, ծաղկունքը ավան
Զուգել են հանդեր նախշուն գորգերով: (Թումանյան, 1989: 89)

День Вознесенья! Праздник Мая!
Цвететъ земли живой ковер. («Поэзия Армении», 342)

Եկեղեցական և ժողովրդական տոնի անունը ճշտորեն թարգմանված է, բայց ահա տողեր անց վիճակ հանելու երգերի մեջ գործածված **Համբարձում**-ը հայերեն է հնչում.

Амбарцум, яйла!
В черные горы
Весна привела
Девичьи хоры.

Եվ այսպես այդ հատվածում **Амбарцум**, **яйла!**-ն կրկնվում է չորս անգամ: Նշենք, որ, Թումանյանն ունի երեք «Համբարձում, յա՛յլա»:

Տողատակի բացատրության մեջ կրկնվող տողերի մասին ասվում է՝ «припев весенних «вознесенских» песень»:

Համբարձում բառի պահպանումը նպատակ ունի ստեղծելու ժողովրդական տոնի, ազգային կյանքի յուրահատկության, տարաշխարհիկության տպավորություն (պատրանք), և դա թարգմանչին հաջողվել է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ: Հայերի հայրենիքը բազում դարեր կոչվել է **Հայք**, այնուհետև՝ **Հայաստան**: Վերջինս վկայվել է V դարում: Օրինակ՝ «Դարձ փրկության **աշխարհիս Հայաստան**» (Ագաթանգեղոս, 1909: 373):

Հայրենիքի անունը հաճախ է հանդիպում հայ բանաստեղծական խոսքում: «Հայաստանի պոեզիան» գրքում բազմիցս գործածվել է հենց հայերեն երկրանունը՝ **Айастан** տառադարձմամբ: Առաջին անգամ հանդիպում է Վ. Բրյուսովի թարգմանած «Военная эрзрумская песня» վերնագրով ռազմի երգում.

Рыдала слишком долго ты, о мать, **Айастан!** («Поэзия Армении», 118)

Վ. Բրյուսովն այս գործածության առիթով տվել է ճանաչողական հետևյալ պարզաբանումը. «Гай – армянин, откуда Гайастан (или Айастан)» – Армения: Гайастан և Айастан տարբերակներից խմբագիրը ճիշտ որոշ-

մամբ որդեգրել է Айастан-ը՝ նշելով, որ այն պատահում է նաև ուրիշ բանաստեղծություններում:

Ուրիշ թարգմանիչներ էլ են գործածել Айастан տարբերակը: Այդպես է վարվել Վ. Իվանովը Հովհ. Հովհաննիսյանի «Վահագնի ծնունդը» թարգմանելիս («Рождение Ваагна»):

Многодраконный, родной **Айастан**:

Солнцем спасенья ты днесь осиять! («Поэзия Армении», 302)

Ցնծա՛, բյուրվիշապ Հայաստան աշխարհ,

Փրկության արև Վահագնիդ տեսար: (Հովհաննիսյան, 1971: 210)

Ռ. Պատկանյանի «Տաճկահայերի օրհաս» բանաստեղծությունը (1882 թ.) Վ. Բրյուսովը անթուղիստիվ գետեղել է առանց վերնագրի, առաջին տողը՝ «Ученый, книгу брось: не час читать» («Поэзия Армении», էջ 279–280): Բանաստեղծության **մայր Հայաստան** կապակցության բաղադրիչներից ռուս բանաստեղծը թարգմանել է միայն առաջինը՝ երկրանունը տալով հայերեն:

Երկունքի մեջ է մայր մեր Հայաստան: (Պատկանյան, 1963: 176-177)

Мать-**Айастан** – в тоске родительных мук.

Ի դեպ, հինգերորդ տան մեջ թարգմանիչը ռուսերեն **мать-Айастан**-ն է գործածել նաև այն դեպքում, երբ բնագրում միայն **Հայաստան**-ն է:

Ծանրը երկունքի մեջ է Հայաստան

Мать-**Айастан** – теперь в тоске родин.

Ռ. Պատկանյանի «Երդումն» բանաստեղծությունը (1883 թ.) ևս անվերնագիր է գետեղվել անթուղիստիվ, առաջին տողը՝ «Ребенка святой колыбелью клянусь» («Поэзия Армении», 280): Այս բանաստեղծության մեջ էլ կա **մայր Հայաստան** կապակցությունը, և Բրյուսովը նույն լուծումն է տվել: Համեմատենք.

Եվ Արաքս գետի ջուրը անարատ,

Որով կոռոզվի **մայր** մեր **Հայաստան**: (Պատկանյան, 1963: 179)

И ты, о Аракса живой водопад,

Что **мать-Айастан** орошаешь с разбега!

Մ. Պեշիկթաշյանի «Եղբայր եմք մեր» բանաստեղծության մեջ նույնպես կա **Մայրն Հայաստան** կապակցությունը.

Երբ ավեր Մայրն **Հայաստան**
Տեսնե՛ գորդիս իւր քովէ քով... (Պեշիկթաշյան, 1987: 41)

Թարգմանության մեջ («Мы - братья», թարգմանիչ՝ Ե. Սիրեյշիկովա) բառակապակցությունը «տրոհվել է», բայց պահպանվել է հարազատությունը բնագրին.

Пусть мать седая **Айастан**
Друг с другом видит сыновей... («Поэзия Армении», 434)

Կարող ենք միայն ենթադրել, որ այսպիսի բառընտրությունն անթուղ-գիայի կազմող և խմբագիր Վ. Բրյուսովի որդեգրած ընդհանուր մոտեցման դրսևորումը կարող է լինել: Հարկ է նաև հաշվի առնել այն կարևոր հանգամանքը, որ թարգմանիչները ձեռքի տակ ունեին ոչ միայն տողացիները, այլև հայկական տեքստի տառադարձումը ռուսերեն տառերով, ինչպես գրում է Վ. Բրյուսովը Նիկոլայ Աշուկինին ուղղված նամակում. «Каждое стихотворение, как Вы видите, дано в двух видах: подстрочном русском переводе и транскрипции армянского текста русскими буквами: последнее дает Вам понятие о ритме подлинника и его звуковой стороне» (Брюсов и Армения, 1988: 296): Այնպես որ **Айастан** երկրանունը հայերեն չիմացող թարգմանիչներն ունեցել են իրենց տրամադրության տակ, և դա կարող է Վ. Բրյուսովի անմիջական միջամտության հետևանքը չլինել:

Ղ. Ալիշանի «Հրազդան» բանաստեղծության մեջ **Հայաստան** երկրանունը **մայր** մակդիրը չունի, սակայն թարգմանության մեջ («Раздан», թարգմանիչ՝ երիտասարդ բանաստեղծ Սերգեյ Շերվինսկի) տեսնում ենք **матерь Айастан** կապակցությունը.

Прошло, исчезло все. Ушла
Исчезла **матерь Айастан**. («Поэзия Армении», 428)

Այստեղ, կարծում ենք, կա Վ. Բրյուսովի ազդեցությունը: Նման հիմք է տալիս Սերգեյ Շերվինսկու հուշի հետևյալ պատառիկը. «В квартире Брюсова встречаются все те, кто привлечен к изданию». Из молодых – Ходасевич, Липскеров, Шершеневич, автор этих строк. Никто еще не успел сколько-нибудь освоиться в армянской поэзии. Берут подстрочники, работают

на ощупь, наугад. Но за спиной – авторитет и проницательность «мэтра». У нас всех есть гарантирующий редактор» (Брюсов и Армения, 1989: 87–88):

Հարկ է նշել, որ ոչ բոլոր դեպքերում է **матерь-Айастан** կապակցությունը գործածվել, կա նաև **мать-Армения**: Օրինակ՝ Ս. Շահագիրզի «Լևոնի վիշտը» պոեմի թարգմանության մեջ («Скорбь Леоны», թարգմանիչ՝ Յու. Վեսելովսկի)։

Мать-Армения страдает в несчастье своем («Поэзия Армении», 293):

ԳՐՈՂ: «Սասունցի Դավիթ» էպոսագներիգության թարգմանության մեջ Վ. Բյուրախյան անփոփոխ է թողել հայերեն **Գրող / գրող** բառը (**գրել** բայի ենթակայական դերբայն է)։ Այն պարզ պատճառով, որ հատուկ անվան արժեքով է գործածվել։

– Что же есть у тебя? Только стрелы и лук?

С Мысрамэликом ли так хочешь ты воевать?–

Старуха в ответ:– Да побьет тебя **Грох!** («Поэзия Армении», 142)

Տողատակի բացատրության մեջ ասվում է. «Грох – буквально: писец, вероятно, имя языческого бога (может быть, тождественно с именем Тира)»: Ակնհայտ է, որ հատուկ անուն ընկալված միավորը չի թարգմանվել հայկական ազգային գույներանգը պահպանելու նպատակով։

Հայ գրականության մեջ այս բառը գործածվել է «երևակայական չար ոգի կամ չար հրեշտակ, որ առնում է մարդկանց հոգիները. հոգեառ, մահվան հրեշտակ» իմաստով (Մալխասեանց, 1944: 478, «Սասունցի Դավիթ», 1981: 319), հասարակ անվան արժեքով։ Այլ կերպ ասած՝ գրողն էր գրում մարդկանց ճակատի գիրը՝ ճակատագիրը (հմմտ. հետևյալ անեծքները՝ **գրողի ծոցը գնաս, գրողի բաժին դառնաս** և այլն)։

Դյուցազներիգության տարբեր հրատարակություններում **գրող**-ը գերազանցապես փոքրատառ է.

– Չա՛րըս գրեզ տանի, **գրո՛ղ** գրեզ խեղդի,- ասաց: («Սասունցի Դավիթ», 1961: 187)

– Ա՛յ Դավիթ,- ասաց,- լա՛ն, **գրո՛ղ** քեզ խեղդի: («Սասունցի Դավիթ», 1981: 222)

Սպասելի էր, որ պիտի բացատրվեին էպոսագներիգության հերոսների անունների մակդրային բաղադրիչները՝ **Дзенов**-Օван, **Цыран**-Վերց, **Тырлан**-Давид.

Мир Господень тебе,- Дзенов-Ован,
Мир Господень тебе,- Цыран-Верго,
Мир Господень тебе,- Тырлан-Давид. («Поэзия Армении», 135)

Առաջին երկուսը բառական արժեք ունեցող հայերեն կազմություններ են՝ **Ձենով** նշանակում է «բարձր՝ ուժեղ ձայն ունեցող», **Ցռան**՝ «վախկոտ» (Մալխասեանց, 1945: 472. ակադեմիական և էդ. Աղայանի բացատրական բառարանները ժողովրդական **ցռան** բառը դուրս են թողել բառացանկից), իսկ փոխառյալ **թառլան**-ը բազմիմաստ է՝ «չքնաղ», «ընտիր», «կտրիճ» (Աղայան, 1976: 419):

ՎՈՒՇ: **Վուշ**-ը վշտի, ավստասանքի և ցավակցության բնիկ հայերեն ձայնարկություն է: Հովհ. Թումանյանի «Անուշ» պոեմում գործածվել է ինչպես մենաբառ, այնպես էլ կրկնությամբ: Վ. Իվանովի թարգմանության մեջ հանդիպում է ռուսերեն տառադարձմամբ.

Дол нем. Безмолвствует гора...
Один Дэбэт, без перерыва,
Длит вечный вой: «**Вуш, вуш...**! Увы...» («Поэзия Армении», 359)

Լո՛ւտ են ձորերը, լո՛ւտ են ահռելի,
Դուշման Դեբեդն է մենակ մըռընչում:
Վուշ-վո՛ւշ, Անո՛ւշ, **վուշ-վո՛ւշ**, քույրի՛կ: (Թումանյան, 1989: 109)

Անթարգմանելի **վուշ**-ը, որը հայ-ռուսերեն ակադեմիական բառարանը բացատրում է *возглас горя, сожаления* (Հայ-ռուսերեն բառարան, 1987: 646), ռուսերեն միանգամայն բնական է հնչում, ներդաշնակ վերևի տողերի տողավերջյան բառաձևերին ու բառերին՝ *Ануш, не нарушу, я душу, Ануш*): Եվ քանի որ ռուս ընթերցողի համար դժվարհասկանալի միավոր է, տողատակում բացատրվել է՝ «*gore, gore!*»:

ՄՍՏՄՂ ՔԵԶ: Սայաթ-Նովան «Էսոր իմ յարին տեսա բաղչի մեչըն ման գալով» տաղում գրել է.

Յիս էլ ուրիշ յա՛ր չունիմ, էս գլխեն վա՛ղ իմացի.
Ա՛նգաճ արա, մա՛տաղ իմ քիզ, էս խոսկըս սա՛ղ իմացի: (Սայաթ-Նովա, 1963: 26)

Վ. Բրյուսովը թարգմանել է.

Знай: другой не воспою, ты доколь жива!

Выслушай, **матах тебе**: искренни слова! («Поэзия Армении», 251)

Հայերեն **մատաղ քեզ** կապակցությունը սիրո արտահայտություն է, նաև մտերմաբար խնդրելու՝ աղաչելու ձև: **Մատաղ** նշանակում է «զոհ», **մատաղ լինել**՝ «կյանքը մեկին նվիրաբերել» (Ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարան, 1974: 485):

Եթե թարգմանության տողատակում տրված **матах тебе** – привет բացատրությունն առնվազն տարակուսելի է, ապա ներկայացված բառացի իմաստը լիովին ճիշտ է՝ «собственно: я готов принести себя в жертву тебе»:

Ռուսերեն **matax tebe** կառույցը մասնակի բառացի թարգմանություն է՝ քերականական կառուցվածքի պահպանությամբ: Սա հայաբանության բառային դրսևորում չէ, այլ հայերեն դարձվածային յուրահատուկ կառույցով արտահայտված մտքի վերարտադրում-փոխանցում օտարալեզու ընթերցողին, յուրօրինակ կիսապատճենում:

ՓՈՒՍԼԳԻ ԱՏԼԱՍ: Սայաթ-Նովան «Աշխարումբս ախ չիմ քաշի» տաղում գործածել է **փռանգի ատլաս** կապակցությունը:

Մեչկրտ՝ սալբու չինարի պես, ռանգրտ **Փռանգի ատլաս** է,

Լիզուտ՝ շաքար, պըռռշըտ՝ դանդ, ակոռքըտ մարքրիտ ալմաս է:
(Սայաթ-Նովա, 1963: 37)

Փռանգի ատլաս նշանակում է ֆրանսիացու ստեղծած ատլաս կամ ֆրանսիական ատլաս: **Փռանգ** / **ֆռանգ** / **ֆռանկ** / **ֆրանկ** բառով Արևելքի երկրներում, նաև Հայաստանում, անվանում էին ֆրանսիացիներին, առհասարակ եվրոպացիներին և կաթոլիկներին (Առձեռն բառարան Հայկազնեան լեզուի, 1865: 817): Սակայն այստեղ խնդիրը տարբերակային ձևերը չեն, այլ **փռանգի** միավորի բառավերջի **ի**-ն: Արտաքին հատկանիշներով սեռականի հոլովածն հիշեցնող միավորը հատկանիշ է արտահայտում. **ի**-ն այստեղ ածանցի արժեք է ձեռք բերել, իսկ **փռանգի**-ն՝ բառի (Սայաթ-Նովայի խաղերի ժողովածուի դժվարհասկանալի բառերի բառարանում **փռանգ**-ը բացատրվում է որպես «Եվրոպա (ռոմանական), եվրոպացի // բառացի – ֆրանսիացի», իսկ առանձին բառահոդվածով տրված **փռանգի**-ն՝ «Եվրոպական, ֆրանսիական» (Սայաթ-Նովա, 1963: 318)): Ըստ այդմ էլ **Փռանգի ատլաս** նշանակում է «ֆրանսիացու ստեղծած կամ ֆրանսիական (եվրոպական) ատլաս»:

Փռանգի ատլաս-ը ռուսերեն չի թարգմանվել, այլ մնացել է հայերեն՝ **пранги атлас**.

Ты вся – чинарный кипарис; твое лицо – **пранги атлас**;

Язык твой – сахар, мед – уста, а зубы – жемчуг и алмаз. («Поэзия Армении», 249)

Пранги атлас կապակցությունը տողատակում բացատրվում է այսպես՝ фряжский, заморский атлас: Այսպես, իհարկե, **пранги** բառը (կամ բառաձևը) ռուս ընթերցողի համար մնում է անհասկանալի: Գուցե ավելի մանրամասնելու կարիքն էլ չկա. հայ ընթերցողի համար այն այսօր էլ անհասկանալի մի միավոր է, և սովորաբար պարզաբանվում է առանձին բացատրությամբ:

Մի շարք բառեր հայաբանություններ են համարվում, թեև ծագումով բնիկ հայերեն չեն: Դրանք հիմնականում փոխառություններ են այլ լեզուներից, հիմնականում պարսկերենից, բայց յուրացվել են հայերենի կողմից և այնքան հարազատացել, որ երբեմն հայախոսներն անգամ չեն գիտակցում նրանց օտար ծագումը: Սրանք այսպես կոչված անուղղակի հայաբանություններն են:

ԲԱՍԲԻՌՆ: Ս. Շահագիրի «Լևոնի վիշտը» պոեմում այսպիսի տողեր կան.

Քաղցրաձայն **բամբիռն** մի ձեռն առնելով՝

Զինավառվեցան Հայոց աղջիկներ: (Շահագիր, 1993: 139)

Բանաստեղծը տողատակում բացատրում է V դարից վկայված **բամբիռն** բառը՝ «նվազարան կամ գործիք, որով մեր նախնիքը երգում էին ազգային հերոսների արարքը ու քաջագործությունը»: Հեղինակը մտահոգվել է, որ բառը կարող է անծանոթ լինել ժամանակի ընթերցողին, և նրա մտահոգությունն արդարացված է, քանի որ առ այսօր ստույգ հայտնի չէ նվազարանի նկարագրությունը: Բառարաններում մի դեպքում նշվում է «որպես թամպուռ կամ սանդուռ (սանթուր) կամ ծնծղայ մեծ և փոքր» (Աւետիքեան, Սիրմելեան, Աւգերեան, 1836: 430), մյուս դեպքում՝ «ազգ ինչ քնարի» (Զախջախեան, 1837: 283), երրորդ դեպքում՝ «лошки, шелкушки, кои-ми одну об другую бьют в лад музыки или пения» (Խուդաբաշեան, 1838: 212) կամ էլ պարզապես «սազ» (Առձեռն բառարան հայկազնեան լեզուի, 1865: 166): Հայերենի բառարանները հաճախ **բամբիռն**-ը հղում են **փանդիռն**-ին, որ եռալար նվազարան է (Ղազարյան, 2000: 254). ոմանք զանա-

զանում այս նվագարանները (Մալխասեանց, 1945: 486): Արդի հայերենում բառավերջի **ն**-ն երկուսում էլ ընկել է՝ դառնալով **բամբիր** և **փանդիր**:

Բանաստեղծ, թարգմանիչ, հայագետ Յու. Վեսելովսկին «Скорбь Лео-на» վերնագրով հատվածական թարգմանության մեջ գործածել է հայերեն բառը՝ бамбирн ձևով:

С сладкозвучным **бамбирном**, на битву с врагом
Шли отважно армянские девы. («Поэзия Армении», 293)

Նույն էջի տողատակում բացատրություն կա՝ Бамбирн – народный музыкальный инструмент: Թեև ստուգաբանորեն բառը (**բամբիրն** / **փանդիրն**) փոքրասիական ծագում ունի (Աճառյան, 1979: 479), այնուամենայնիվ վստահաբար դնում ենք բուն հայաբանությունների մեջ, քանի որ հազարվեցհարյուրամյա ներկայություն ունի հայերենում, և թե՛ ռուս, թե՛ հայ ընթերցողներին անձանոթ է բառի ստուգաբանությունը: Տվյալ խոսքաշարում այն հենց հայերեն բառային միավոր է ըմբռնվում:

ԶԱՆ: Սայաթ-Նովայի տաղերի թարգմանությունն ստանձնել էր Վ. Բրյուսովը: Թիֆլիսի հայ բարբառով գրված և արևելյան փոխառություններով լի ստեղծագործությունների թարգմանություններում հիմնականում պահպանվել են արևելյան տարբեր լեզուներից հայերենին, ավելի ճիշտ՝ բարբառին և ժամանակի խոսակցական լեզվին անցած բառային միավորները:

Անթարգմանելի բառերի մեջ յուրահատուկ է джан-ը: Հայերենը յուրացրել է իրանյան ծագում ունեցող այս բառը (պարսկերեն **ջան** նշանակում է «հոգի, ոգի») (Մալխասեանց, 1945: 135). **ջան**-ը դարձել մտերմական-փաղաքշական լիցք ունեցող միավոր և գործածվում է ինչպես առանձին (**ջա՛ն** «փաղաքշական անդրադարձ մեկի հարցին կամ դիմումին», **ջա՛նս** «հոգի՛ս, սիրելի՛ս»), այնպես էլ հասարակ և հատուկ անունների հետ (**տղա՛ ջան**, **Արա՛մ ջան**), կա ժողովրդական ծագում ունեցող արտահայտություններում և դարձվածքներում, ինչպես՝ **ջանիդ մեռնեմ** «հոգուն մեռնեմ», **ջանին / ջանիդ մատաղ**, **ջան ասել**, **ջան լսել** «հաշտ ու խաղաղ ապրել, իրար հետ սիրով լինել» և այլն:

Ռուսական (և ռուսախոս) միջավայրում այժմ էլ джан-ը «ամենահայերեն» բառերից մեկն է (ռուսները հայերեն խոսքից «որսում են» հաճախ հնչող **ջան**-ը, հայերը ռուսներին դիմելիս անգամ գործածում են նրանց արդեն ծանոթ փաղաքշական-մտերմական այդ բառը): Կրկնում ենք՝ թեև ծագումով բնիկ հայկական չէ: Հնարավոր է, որ բառի հայկական ծագում

չունենալու մասին ռուս բանաստեղծ թարգմանիչները նույնիսկ չիմանալին:

Սայաթ-Նովան իր հանրահայտ ստեղծագործության մեջ գրել է.

Աշխարումըս ա՛խ չիմ քաշի, քանի վուր **ջա՛ն** իս ինձ ամա.

Անմահական ջրրով լիքըն օսկե փընջան իս ինձ ամա: (Սայաթ-Նովա, 1963: 37)

Պահպանելով **ջան**-ը՝ այդ տողերը թարգմանվել են այսպես.

Я в жизни вздоха не издам, доколе **джан** ты для меня!

Наполненный живой водой златой пинджан ты для меня! («Поэзия Армении», 249)

Տողատակի ծանոթագրության մեջ հանգամանալից բացատրվում է. **джан** – слово, означающее и душу и тело, вообще нечто самое дорогое, милое, любимое:

Ուշագրավ մի փաստ. Ալ. Բլոկը 1915 թ. դեկտեմբերի 4-ի նամակում Վ. Բրյուսովին գրում է Ավ. Իսահակյանից արված տասներեք բանաստեղծությունների, դրանց առնչվող ստեղծագործական խնդիրների մասին՝ նամակի վերջում անդրադառնալով **ջան** բառին. «Слово «джан» не только сохранял, но еще и от себя прибавил кое-где; очень уж хорошее слово» (Брюсов и Армения, 1989: 94): Բանաստեղծը փաստորեն խոստովանում է, որ ոչ միայն հավանել և պահպանել է **ջան** բառը, այլև ինչ-ինչ տեղերում թարգմանության մեջ ներմուծել է ոչ բնագրային **ջան**-ը:

Նախ անդրադառնանք բնագրային **ջան**-երին: Ավ. Իսահակյանը «Մայրիկիս» բանաստեղծության (1893 թ.) 4-րդ և 5-րդ տներում, երեք անգամ գործածել է **ջան** փաղաքշական բառը.

Ա՛խ, քո տեսքին, անուշ լեզվին

Կարոտցել եմ, մայրի՛կ **ջան**.

Երնե՛կ, երնե՛կ, երազ լինիմ,

Թըռնիմ մոտրդ, մայրի՛կ **ջան**:

Երբ քունըդ գա, լուռ գիշերով

Հոգիդ գրրկեմ, համբույր տամ.

Սըրտիդ կըպնիմ վառ կարոտով,

Լա՛մ ու խընդա՛մ, մայրի՛կ **ջան**... (Իսահակյան, 1973: 37)

Ալ. Բլոկը թարգմանության մեջ («Моей матери») պահպանել է երեք **ջան**-ն էլ:

По лицу, да по ласковой речи
Стосковался я, мать моя, **джан**,
Был бы сном я – далече, далече
Полетел бы к тебе, моя **джан**.

Ночью душу твою целовал бы,
Обнимал бы, как сонный туман,
К сердцу в жгучей тоске припадал бы,
И смеялся и плакал бы, **джан**! («Поэзия Армении», 367)

Ռուս բանաստեղծն իհարկե փորձել է պահպանել հայերեն լեզվամտածողությանն այսօր էլ բնորոշ դիմելաձևը. նա **ջան**-ը «կտրել է» բառակապակցությունից և գործածել առանձին միավորի արժեքով: **Джан**-ի հաղորդած հարազատության, ջերմության և մտերմության երանգը թարգմանության մեջ դրսևորվել է երեք կերպ՝ ըստ բաղկացուցիչների նվազող հերթականության՝ եռանդամ՝ *мать моя, джан*, երկանդամ՝ *моя джан*, մենաբառ՝ *джан*: Տողատակի ծանոթագրության մեջ **джан**-ը բացատրվում է այսպես՝ «ласкательное название» և հղվում գրքի նախորդ գործածություններին:

«Բալետ ունի հնդու-մաթա» (1892 թ.) բանաստեղծության **ջան**-ը ևս պահպանվել է.

Ջան, Տիրածին, Աստվածածին,
Չար աչքեն, չարոցքեն
Ազատ պահես իմ բալետ: (Բահալյան, 2003: 69)

Джан Божия Мать, молю тебя,
От злого взора, наговора,
Храни, храни мое дитя... («Поэзия Армении», 369)

Նաև պարզենք, թե Ալ. Բլոկը որտե՛ղ է ավելացրել իրեն դուր եկած **ջան** բառը, ինչպես որ ինքն է խոստովանում Բրյուսովին ուղղված նամակում:

«Օտա՛ր, ամայի՛ ճամփեքի վրա...» բանաստեղծության (1903 թ.) երկրորդ քառատողն այսպիսին է.

Բայց լուռ է շուրջըս ու շրշուկ չըկա

Արևա՛ն, անդո՛րր այս անապատում.
Ա՛խ, հայրենիքս ինձ խորթ է հիմա,
Ու քնքուշ սերըս ուրիշի գրկում: (Բսահակյան, 1973: 180)

Թարգմանության մեջ («Караван мой бренчит и плетется») **քնքուշ սերս**
կապակցության դիմաց ունենք «моя **джан**».

Нет, тиха и безмолвна пустыня,
Солнцем выжжена дикая степь,
Далеко моя родина ныне,
И в объятьях чужих – моя **джан**. («Поэзия Армении», 371)

«Երազիս տեսա՝ օրո՛ր ու շորո՛ր...» բանաստեղծության մեջ (1908 թ.)
ջան բառը չկա, սակայն Ալ. Բլոկը թարգմանության մեջ («Я увидел во сне:
колыхаясь, виясь») **նազելիս** ձևի փոխարեն կրկին գործածել է իր հավա-
նած **джан**-ը: Համեմատենք.

Նազելիս տեսա ուրախ, շողշողուն,
Հարսի քողերով, ոսկի շորերով,
Ու ոտներն ընկա կարոտով վառման,
Ա՛խ, քարվանն անցավ սրտիս վրայով: (Բսահակյան, 1973: 247)

Посреди каравана – безценная **джан**,
Радость блещет в очах, подвенечный наряд...
Я – за нею, палимый тоской... Караван
Раздавил мое сердце, поверг меня в прах. («Поэзия Армении», 372)

ՅԱԸ: Յար / էար «սիրեկան, սիրուհի, սիրեցյալ» բառը միջին հայերենի
շրջանում փոխառվել է պարսկերենից (Մալխասեանց-1, 1944: 548, Ղա-
զարյան, Ավետիսյան, 2009: 178): Չափաճոյում գործածվելու սկիզբը դրել է
Կոստանդին Երզնկացին XIII դարում: Հաճախական է հայրեններում:
Ահա մի հայրեն, որտեղ երեք անգամ գործածվել է **էար**-ը.

Այս ծովական գիշերս ի բուն՝ ես երկու շրջան մանեցի,
Խօշ **էարս** այլ ի միտս ընկաւ, թէզ մ'ելայ, զջահրասս վերուցի,
Փարչիկ մ'այլ գինի առի, խօշ **էարիս** դուռնն զընացի,
– Խօշ **էար**, ա՛մ, ըզդո՛ւռն բաց, ձիւն եկեր, ոտվիս կու մըսի: (Նահա-
պետ Քուչակ, 1976: 125)

Հարազատ մնալով բնագրին՝ Վ. Բրյուսովը հայրենի թարգմանության մեջ չի թարգմանել երեք **էաք**-երն էլ.

В ту долгу ночь лишь раз, лишь два я прялку повернуть могла,
Мне вспомнился желанный **яп**, я встала, пряжу убрала,
И, сладким ковшъ налив вином, я к двери **яра** подошла:
«Желанный **яп**! Открой мне дверь! Стою в снегу, дай мне тепла!»
(«Поэзия Армении», 226)

Ուշագրավ է տողատակի բացատրությունը, որից իմացվում է, որ **յր**-ն իգական կամ արական սեռին պատկանող սիրելին է (милый, милая, возлюбленный, возлюбленная): Քանի որ հայերենում անվան սեռային տարբերակում չկա, թարգմանության մեջ սեռերի հարցում կարող է նաև թյուրըմբռնում լինել. **յաք**-ը կի՞ն է, թե՞ տղամարդ:

XIX դարի վերջի և XX դարի սկզբի հայ քնարերգության մեջ շարունակվել է **յաք** բառի գործածության ավանդույթը: Ավ. Բսահակյանը «Արևն իջավ սարի գլխուն» բանաստեղծության մեջ (1891 թ.), օրինակ, երեք անգամ գործածել է այդ շրջանի քնարերգությանը բնորոշ **յաք**-ը.

Սիրո՛ւն աստղե՛ր, անուշ հովե՛ր,
Յարքս ո՞ւր է՝ էս գիշեր.
Պարզ երկընքի նըխշուն աչե՛ր,
Յարիս տեսա՞ք էս գիշեր:

Լուսը բացվավ, դուռը բացվավ,
Ամպ ու զամպ է,- թո՛ն կուգա.
Ալ ձին եկավ, անտեր եկավ,
Այս, **յարքս** ո՞ւր է, տուն չի գա... (Բսահակյան, 1973: 6)

Թարգմանիչ բանաստեղծը թարգմանվածքում («Уж солнце за вершиной гор») պահպանել է ռուս ընթերցողին անձանթ **յաք** բառը.

О, нежный ветер, звездный свет,
Где **яп** мой в эту ночь?
О, звезды, вас прекрасней нет,
Где бродит **яп** всю ночь?

Рассвет настал и в дверь вошел,
Туман, и дождь идет.
Ал-конь пришел, один пришел,

Աх, **я**р домой нейдет! («Поэзия Армении», 371)

Տողատակում **я**ր-ը բացատրվում է միայն «милый» բառով և հղվում նախորդ գործածություններին՝ ժողովրդական երգեր և այլն:

Հովհ. Թումանյանի «Անուշ» պոեմի թարգմանիչ Վ. Իվանովը ևս գործածել է **я**ր-ը.

Яр, измаян жаждой жадной
Бегом шумных вод ходил. («Поэзия Армении», 339)

- Աղջի՛, քու **յարն** եկավ անցավ
Վառված, տարված քու սիրով: (Թումանյան, 1989: 86)

Տողատակում ռուսերեն այլ բառով է բացատրվում՝ влюбленный, և իհարկե, տրված է արդեն հանդիպած возлюбленный բառը նույնպես: Լ-բացուցիչ պարզաբանվում է՝ «любимая девушка – также яр».

Մի տեղում էլ թարգմանիչը ռուսերեն բառի հարադրությամբ **я**р-ով հետաքրքրական կապակցություն է կազմել.

Девушка весенних чар,
Цвести тебе весной!
Как гора, **красавец-я**р –
За твоей спиной. («Поэзия Армении», 344)

Մեռնեմ գարունքիդ,
Ծաղկած գարուն ես,
Սարի պես մեջքիդ
Կանգնած **յար** ունես: (Թումանյան, 1989: 92)

Ուշագրավ է, որ ռուսերեն մի քառատողում **я**р-ը երկու անգամ գործածվել է այն դեպքում, երբ բնագրում **յար**-ը չկա.

Яр тебе любит,
Красавица гор;
Яра погубит
Быстрел в упор. («Поэзия Армении», 343)

Ա՛յ թուխ մազավոր աղջիկ,
Ա՛յ սարի սովոր աղջիկ,
Զիգյարին գյուլա դիպչի

Ով որ քեզ սիրի, աղջիկ: (Թումանյան, 1989: 91)

Անշուշտ, թարգմանություններում գործածվելու տեսանկյունից **յր**-ի օգտին է գործում այն հանգամանքը, որ ռուսերեն համարժեք բառերի (милый / милая, возлюбленный / возлюбленная, влюбленный / влюбленная, любимый / любимая) համեմատ բնագրի բառը նկատելիորեն կարճ է (միավանկ) և հարմար բանաստեղծական ոչ երկար տողերի վանկերի քանակը պահպանելու առումով: Վերոբերյալ հատվածը **յր**-ի գործածության նման մի օրինակ է:

Պոեմում **յար**-ը, ի թիվս նշվածների, թարգմանվել է նաև այլ բառերով, ինչպես՝ желанный «ցանկալի»: Համեմատենք.

Ах, да это – мой **желанный**. («Поэзия Армении», 357)

Ջա՛ն, իմ **յարն** է, ջանի՛ն մեռնեմ: (Թումանյան, 1989: 107)

ՍՈՒՍԱՍԲԱՐ: Սայաթ-Նովան «Աշխարումբս ախ չիմ քաշի» խաղի մեջ այլ բուսանունների հետ գործածել է նաև **սուսամբար**-ը, որն ունի **սուսանբար** տարբերակը.

Հուտով հիլ, միխակ, դարչին, վարթ, մանիշակ, **սուսանբար** իս,

Կարմրբագուն՝ դաշտի ծաղիկ, հովտաց շուշան իս ինձ ամա: (Սայաթ-Նովա, 1963: 37)

Վ. Բրյուսովը «Я в жизни вздоха не издам...» վերնագրով թարգմանության մեջ պահպանել է հայերեն **սուսամբար**-ը՝ որոշ չափով կրճատելով բուսանունները.

Ты – лилия долин и ты цветок багряный среди травы:

Гвоздика, роза, **сусамбар**, и майоран ты для меня! («Поэзия Армении», 250)

Տողատակում բացատրվել է որպես пахучая трава:

Բանաստեղծ թարգմանիչը **սուսամբար**-ը վստահաբար համարել է հայերեն բառ և ուղղակի տառադարձել, թեև ստուգաբանորեն այն պարսկերեն է (**սիսանբար** կամ **սուսանբար**), հմմտ. հուն. σίσυμβρος, լատ. *Sisumbrium* (Աճառյան, 1979: 217–218):

Եզրակացություններ

1. «Հայաստանի պոեզիան» անթոլոգիայում կան անթարգմանելի կամ չթարգմանված հայերեն բազմաթիվ բառային միավորներ՝ հայաբա-

նություններ, որոնք ազգային գուներանգ են հաղորդում ռուսերեն տեքստին:

2. Հայաբանությունները ծագումով բնիկ հայերեն բառեր են կամ էլ առավելաբար պարսկերենից հայերենին անցած և լիովին յուրացված բառեր, որոնց ծագումը միայն ստուգաբանական հետազոտությամբ է պարզ դառնում:

3. Հայերեն միավորներ կան ոչ միայն ժողովրդական երգերի և դուցազներգության, այլև նոր շրջանի բանաստեղծների ստեղծագործությունների թարգմանություններում: Դրանք հիմնականում բառույթներ են, հասարակ և հատուկ անուններ (**крунк** / կռունկ, **цицернак** / ծիծեռնակ, **гама-спюр** / **համաափյուռ**, **Айастан** / Հայաստան (Армения), **Грох** < գրող), ինչպես նաև ձայնարկություն (**вуш** / վո՛ւշ), քերականական ձև (**пранги атлас** / փռանգի ատլաս), հայերեն արտահայտության պատճենում (**матах тебе** / մատաղ քեզ):

4. Բառային հայաբանություններում կան հայկական մշակույթի դրսևորումների անվանումներ, ինչպես՝ **ердик** / երդիկ, **шаракан** / շարական, **бамбирн** / բամբիրն:

5. Հայերեն կամ հայերեն ըմբռնվող չթարգմանված միավորների միջոցով ռուս բանաստեղծ թարգմանիչները փորձել են հայկական իրականության գուներանգ հաղորդել իրենց թարգմանություններին: Վ. Բրյուսովը, Ալ. Բլոկը, Վ. Իվանովը, Յու. Վեսելովսկին և ուրիշներ հաճախ համանման մոտեցումներ են դրսևորել լեզվական միևնույն իրողությունների նկատմամբ: Այստեղ անշուշտ կարևոր է խմբագիր Վ. Բրյուսովի դերը:

6. Անթուլոգիայի կազմող և խմբագիր Վ. Բրյուսովը հետևողական մոտեցում է ցուցաբերել հայաբանությունները տողատակի բացատրություններով ներկայացնելիս: Այս հարցում որոշակի դերակատարում և ներդրում են ունեցել տողացի թարգմանություններ արած և մասնագիտական պարզաբանումներ տրամադրած հայ նվիրյալ մտավորականները՝ Վ. Բրյուսովի հայերենի ուսուցիչ Պ. Մակինցյանը, Կ. Միքայելյանը, բանաստեղծ Ալ. Ծատուրյանը, պրոֆ. Կ. Կոստանյանցը:

7. Անթուլոգիայի հայաբանությունները որոշակի գաղափար կարող են տալ թարգմանիչների և ժողովածուի խմբագրի ստեղծագործական աշխատանքի, բառընտրության սկզբունքների և ճաշակի, ստեղծագործական աշխատանքի մասին առհասարակ:

Գրականության ցանկ

1. **Ագաթանգեղոս**, Պատմութիւն Հայոց, Տիփսիս, Արագատիպ Մնացական Մարտիրոսեանց, 1909, 504 էջ:
2. **Ալիշան Ղեւոնդ**, Հայքուսակ կամ Հայկական բուսաբանութիւն, Վենետիկ, Սուրբ Ղազար, 1895, 706 էջ:
3. **Աղայան Է. Բ.**, Արդի հայերենի բացատրական բառարան, Երևան, «Հայաստան», 1976, 1642 էջ:
4. **Աղայան Է. Բ.**, Բառաքնական և ստուգաբանական հետազոտություններ, Երևան, Հայկական ՄՍՀ ԳԱ հրատ., 1974, 168 էջ:
5. **Աճառյան Հ.**, Հայերեն արմատական բառարան, հ. 2, Երևան, Երևանի համալսարանի հրատ., 1973, 688 էջ:
6. **Աճառյան Հ.**, Հայերեն արմատական բառարան, հ. 3, Երևան, Երևանի համալսարանի հրատ., 1977, 363 էջ:
7. **Աճառյան Հ.**, Հայերեն արմատական բառարան, հ. 4, Երևան, Երևանի համալսարանի հրատ., 1979, 676 էջ:
8. **Աճառյան Հ.**, Հայոց անձնանունների բառարան, հ. 3, Երևան, Պետական համալսարանի հրատ., 1946, 742 էջ:
9. **Առձեռն բառարան** Հայկազնեան լեզուի, Բ տպ., Վենետիկ, Սուրբ Ղազար, 1865, 856 էջ:
10. **Աւետիքեան Գաբրիէլ, Միւրմէլեան Խաչատուր, Աւգերեան Մկրտիչ**, Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի, հ. Ա, Վենետիկ, Սուրբ Ղազար, 1836, 1140 էջ:
11. **Գյուրջիւյան Դ., Հեքեքյան Ն.**, Հայոց լեզու, դասագիրք ավագ դպրոցի 10-րդ դասարանի համար (հումանիտար հոսք), Երևան, «Էդիթ Պրինտ», 2010, 224 էջ:
12. **Գրիգորյան Կ.**, Վալերի Բրյուսովը և հայ պոեզիան, Երևան, Հայպետհրատ, 1959, 213 էջ:
13. **Թումանյան Հովհ.**, Երկերի լիակատար ժողովածու, հ. 2, Երևան, Հայաստանի ԳԱ հրատ., 1989, 640 էջ:
14. **Ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարան**, հ. 3, Երևան, Հայկական ՄՍՀ գիտությունների ակադեմիայի հրատ., 1974, 674 էջ:
15. **Իսահակյան Ա.**, Երկերի ժողովածու վեց հատորով, հ. 1, Երևան, «Հայաստան», 1973, 464 էջ:
16. **Իսահակյան Ա.**, Երկերի լիակատար ժողովածու տասնչորս հատորով, հ. I, Երևան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2003, էջ:
17. **Խլղաթյան Ֆ. Հ.**, Ոճաբանական բառարան, Երևան, «Զանգակ-97», 2000, 190 էջ:
18. **Խուդաբաշեանց Ա.**, Բառարան ի հայկական լեզուէ ի ռուսաց բարբառ, հ. Ա, Մոսկվա, Տպագրատուն Հայկական ճեմարանի տեարց Լազարեանց, 1838, 652 էջ:
19. **Հայ-ռուսերեն բառարան**, Երևան, Հայկական ՄՍՀ գիտությունների ակադեմիայի հրատ., 1987, 736 էջ:
20. **Հովհաննիսյան Հովհ.**, Հատընտիր, Երևան, «Հայաստան», 1971, 265 էջ:

21. **Ղազարյան Ռ. Ս.**, Գրաբարի բառարան, հ. Ա, Երևան, Երևանի համալսարանի հրատ., 2000, 687 էջ:
22. **Ղազարյան Ռ. Ս., Ավետիսյան Հ. Մ.**, Միջին հայերենի բառարան, Երևան, ԵՊՀ հրատ., 2009, 836 էջ:
23. **Մալխասեանց Ստ.**, Հայերեն բացատրական բառարան, հ. 1, Երևան, Հայկական ՍՍՌ պետական հրատ., 1944, 608 էջ:
24. **Մալխասեանց Ստ.**, Հայերեն բացատրական բառարան, հ. 4, Երևան, Հայկական ՍՍՌ պետական հրատ., 1945, 648 էջ:
25. **Նահապետ Քուչակ**, Հարյուր ու մեկ հայրեն, Երևան, «Սովետական գրող», 1976, 272 էջ:
26. **Շահազիզ Ս.**, Չափածո երկեր: Լիակատար ժողովածու, Երևան, Հայաստանի ԳԱ հրատ., 1993, 412 էջ:
27. **Պատկանյան Ռ.**, Երկերի ժողովածու, հ. 1, Երևան, Հայկական ՍՍՌ ԳԱ հրատ., 1963, 344 էջ:
28. **Պեշիկթաշյան Մ.**, Երկերի լիակատար ժողովածու, Երևան, Հայկական ՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1987, 564 էջ:
29. **Ջախջախեան Մանուկ վրդ.**, Բառգիրք ի բարբառ հայ եւ իտալական, Վենետիկ, Սուրբ Ղազար, 1837, 1535 էջ:
30. **Սայաթ-Նովա**, Հայերեն, վրացերեն, ադրբեջաներեն խաղերի ժողովածու, կազմեց, խմբագրեց և ծանոթագրեց Մորուս Հասրաթյանը, Երևան, 1963, Հայպետհրատ, 346 էջ:
31. **«Մասունցի Դավիթ»**, հայկական ժողովրդական էպոս, երկրորդ հրատ., Երևան, Հայպետհրատ, 1961, 336 էջ:
32. **«Մասունցի Դավիթ»**, հայ ժողովրդական հերոսավեպ, առաջաբանը, բառարանը, ծանոթագրությունները՝ Ս. Բ. Հարությունյանի, Երևան, «Լույս», 1981, 359 էջ:
33. **Армянский вестник**, 1916, N 28, 7 Августа, Москва, 26 с.
34. **Брюсов и Армения**, в двух книгах, книга 1, Стихи, статьи, очерки и письма В. Я. Брюсова, Ереван, «Советакан грох», 1988, 377 с.
35. **Брюсов и Армения**, в двух книгах, книга 2, Стихи, статьи, воспоминания о В. Я. Брюсове, письма, летопись, Ереван, «Советакан грох», 1989, 526 с.
36. **Влахов С., Флорин С.**, Непереводимое в переводе, изд. третье, исп. и доп., Москва, «Р. Валент», 2006, 447 с.
37. **Гюрджинян Д. С.**, Арменизмы в антологии «Поэзия Армении» / Брюсовские чтения 2024 года: Сборник статей, «Лингва», 2024, с. 13-38.
38. **«Поэзия Армении»** с древнейших времен до наших дней, в переводах русских поэтов, редакция, вступительный очерк и примечания Валерия Брюсова, Москва, изд. Московского Армянского комитета, 1916, 524 с.

References

1. **Agat'angeghos**, Patmowt'iwn Hayoc [The history of Armenia], Tr'xis, Aragatip Mnacakan Martiroseanc, 1909, 504 e'j.
2. **Alishan Ghewond**, Haybowsak kam Haykakan bowsabar'owt'iwn [Armenian botany"or Armenian phytonyms], Venetik, Sowrb Ghazar, 1895, 706 e'j.

3. **Aghayan E'. B.**, Ardi hayereni bacatrakan bar'aran [Explanatory dictionary of modern Armenian] , Erevan, «Hayastan», 1976, 1642 e'j.
4. **Aghayan E'. B.**, Bar'aqnnakan & stowgabanakan hetazotowt'yownner [Lexical and etymological researches], Erevan, Haykakan SSH GA hrat., 1974, 168 e'j.
5. **Atwar'yan H.**, Hayeren armatakan bar'aran [Armenian etymological dictionary], h. 2, Erevan, Erevani hamalsarani hrat., 1973, 688 e'j.
6. **Atwar'yan H.**, Hayeren armatakan bar'aran [Armenian etymological dictionary], h. 3 Erevan, Erevani hamalsarani hrat., 1977, 363 e'j.
7. **Atwar'yan H.**, Hayeren armatakan bar'aran [Armenian etymological dictionary], h. 4, Erevan, Erevani hamalsarani hrat., 1979, 676 e'j.
8. **Atwar'yan H.**, Hayoc and'nanownneri bar'aran [Dictionary of Armenian personal names], h. 3, Erevan, Petakan hamalsarani hrat., 1946, 742 e'j.
9. **Ar'd'er'n bar'aran** Haykaznean lezowi [Pocket dictionary of the old Armenian language], B tp., Venetik, Sowrb Ghazar, 1865, 856 e'j.
10. **Awetiqean Gabrie'l, Siwrme'lean Xachatowr, Awgerean Mkrtich**, Nor bar'girq haykaznean lezowi [The new dictionary of the old Armenian language], h. A, Venetik, Sowrb Ghazar, 1836, 1140 e'j.
11. **Gyurjinyan D., Heqeqyan N.**, Hayoc lezow [Armenian language] dasagirq avag dproci 10-rd dasarani hamar (howmanitar hosq), Erevan, «E'dit' Print», 2010, 224 e'j.
12. **Grigoryan K.**, Valeri Bryowsovy' ev hay poezian [Valeri Brusov and the Armenian poetry], Erevan, Haypethrat, 1959, 213 e'j.
13. **T'owmanyanyan Hovh.**, Erkeri liakatar jhoghovac'ow [Complete collection of works], h. 2, Erevan, Hayastani GA hrat., 1989, 640 e'j.
14. **Jhamanakakic hayoc lezvi bacatrakan bar'aran** [Explanatory dictionary of modern Armenian], h. 3, Erevan, Haykakan SSH gitowt'yownneri akademiayi hrat., 1974, 674 e'j.
15. **Isahakyan A.**, Erkeri jhoghovac'ow vec hatorov [Collection of works in 6 volumes], h. 1, Erevan, «Hayastan», 1973, 464 e'j.
16. **Isahakyan A.**, Erkeri liakatar jhoghovac'ow tasnchors hatorov [Complete collection of works in 14 volumes], h. I, Erevan, HH GAA «Gitowt'yown» hrat., 2003, e'j.
17. **Xlghat'yan F. H.**, Otwabanakan bar'aran [Stylistic dictionary], Erevan, «Zangak-97», 2000, 190 e'j.
18. **Xowdabasheanc A.**, Bar'aran i haykakan lezowe' i r'owsac barbar' [Dictionary from the Armenian language to the Russian], h. A, Moskva, Tpagratown Haykakan twemarani tearc Lazareanc, 1838, 652 e'j.
19. **Hay-r'owseren bar'aran** [Armenian-Russian dictionary], Erevan, Haykakan SSH gitowt'yownneri akademiayi hrat., 1987, 736 e'j.
20. **Hovhannisyan Hovh.**, Haty'ntir [Selecdet works], Erevan, «Hayastan», 1971, 265 e'j.
21. **Ghazaryan R'. S.**, Grabari bar'aran [Dictionary of the old Armenian language], h. A, Erevan, Erevani hamalsarani hrat., 2000, 687 e'j.
22. **Ghazaryan R'. S., Avetisyan H. M.**, Mijin hayereni bar'aran [Middle Armenian dictionary],

Erevan, EPH hrat., 2009, 836 e'j.

23. **Malxaseanc St.**, Hayere'n bacatrakan bar'aran [Explanatory dictionary of Armenian], h. 1,

Erevan, Haykakan SSR' petakan hrat., 1944, 608 e'j.

24. **Malxaseanc St.**, Hayere'n bacatrakan bar'aran [Explanatory dictionary of Armenian], h. 4, Erevan, Haykakan SSR' petakan hrat., 1945, 648 e'j.

25. **Nahapet Qowchak**, Haryowr ow mek hayren [Hundred and One hayren], Erevan, «Sovetakan grogh», 1976, 272 e'j.

26. **Shahaziz S.**, Chap'ac'o erker: Liakatar jhoghovac'ow [Complete collection of works] Erevan, Hayastani GA hrat., 1993, 412 e'j.

27. **Patkanyan R.**, Erkeri jhoghovac'ow [Collection of works], h. 1, Erevan, Haykakan SSR' GA hrat., 1963, 344 e'j.

28. **Peshikt'ashlyan M.**, Erkeri liakatar jhoghovac'ow [Complete collection of works], Erevan, Haykakan SSH GA hrat., 1987, 564 e'j.

29. **Jaxjaxeanc Manow'e'l vrd.**, Bar'girq i barbar' hay ew italakan [Dictionary of the Armenian and Italian], Venetik, Sowrb Ghazar, 1837, 1535 e'j.

30. **Sayat'-Nova**, Hayeren, vraceren, adrbejaneren xagheri jhoghovac'ow [The collection of Armenian, Georgian, Azerbaijani songs], kazmec, xmbagrec & c'ano't'agrec Morows Hasrat'yany', Erevan, 1963, Haypethrat, 346 e'j.

31. «**Sasownci Davit'**», haykakan jhoghovrdakan e'pos [David of Sasun Armenian folk epic], erkrord hrat., Erevan, Haypethrat, 1961, 336 e'j.

32. «**Sasownci Davit'**», hay jhoghovrdakan herosavep [David of Sasun, Armenian folk epic], ar'ajabany', bar'arany', c'ano't'agrowt'yownnery' S. B. Harowt'yownnyani, Erevan, «Lowys», 1981, 359 e'j.

33. **Armjanskij vestnik** [Armenian Herald], 1916, N 28, 7 Avgusta, Moskva, 26 s.

34. **Brjusov i Armenija** [Brusov and Armenia] v dvuh knigah kniga 1. Stih, stat'i, ocherki i pis'ma V. Ja. Brjusova. Erevan, «Sovetakan groh», 1988, 377 s.

35. **Brjusov i Armenija** [Brusov and Armenia] v dvuh knigah, kniga 2. Stih, stat'i, vospominaniya o V. Ja. Brjusove, pis'ma, letopis', Erevan, «Sovetakan groh», 1989, 526 s.

36. **Vlahov S., Florin S.**, Neperevodimoe v perevode [Untranslatable in translation], izd. tret'e, isp. i dop., Moskva, "R. Valent", 2006, 447s.

37. **Gyurjinyan D. S.**, Armenizmy v antologii «Pojezija Armenii» [Armenisms in the Anthology "Armenia's poetry"] / Brjusovskie chteniya 2024 goda: Sbornik statej, «Lingva», 2024, s. 13-38.

38. «**Pojezija Armenii**» s drevnejshih vremen do nashih dnei, v perevodah russkikh poetov, redakcija, vstupil'nyj ocherk i primechanija Valerija Brusova [Armenian poetry from ancient times to present day in translations of Russian poets, Editorial, introductory essay and notes by Valeri Brusov], Moskva, izd. Moskovskogo Armjanskogo komiteta, 1916, 524 s.

Դավիթ Տարթիկյան – Վ. Բրյուսովի անվան պետական համալսարանի ուկրաինական հետաքրքրությունների շրջանակն ընդգրկում է հայոց լեզվի բանաստեղծությունը, բանականությունը, իմաստաբանությունը, բանարանագրությունը, խոսքարվեստը, լեզվականագիտությունը: Հեղինակ է դպրոցական և համալսարանական հոդվածների:

բանական բազմաթիվ դասագրքերի, ուսումնասիրողական ձեռնարկների, բառա-
բանների, իննսունից ավելի գիտական հոդվածների:

ORCID ID: 0009-0003-8651-7229
gyurjidav@mail.ru

David Gyurjinyan – Rector of Brusov State University. The scope of his academic interests includes Armenian vocabulary, word formation, semantics, lexicography, verbal art, science of linguonyms. He is the author of numerous school and university textbooks, educational and methodological manuals, dictionaries, and more than ninety scientific articles.

ORCID ID: 0009-0003-8651-7229
gyurjidav@mail.ru

Давид Гюрджинян – Ректор Государственного университета имени В. Я. Брюсова. В круг научных интересов автора входят словарный состав, семантика армянского языка, лексикография, искусство речи, лингвонимика. Является автором ряда школьных и вузовских учебников, учебно-методических пособий, словарей, более 90 научных статей.

ORCID ID: 0009-0003-8651-7229
gyurjidav@mail.ru